

Ympäristöministeriö
PL 35
00023 VALTIONEUVOSTO

Viite Kuulutus19.2.2016, Dnro YM001:00/2016

Asia **Kuulutus valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden uudistamisesta ja siihen liittyvän ympäristöselostuksen valmistelun käynnistämisestä**

Ympäristöministeriö on aloittanut valmistelun valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden (VAT) uudistamiseksi. Viranomaistahoille ja yleisölle on varattu mahdollisuus esittää uudistamisen ja ympäristöselostuksen lähtökohtia, tavoitteita ja valmistelua koskevia mielipiteitä sekä lausua alustavasta työ- ja arviointisuunnitelmasta.

Alustava suunnitelma

Uudistettavana on valtioneuvoston 30.11.2000 tekemä ja 13.11.2007 osittain tarkistama päätös valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista. Pyrkimyksenä on uudistaa tavoitteet siten, että ne keskittyvät nykyistä rajatummin tärkeimpiin valtakunnallisiin näkökohtiin sekä ovat aiempaa täsmällisemmin ja konkreettisemmin ilmaistuja. Tarkoituksena on lisätä kuntien maankäyttövaltaa ja -vastuuta.

Nähtävillä olevan suunnitelman mukaan tavoitteita ja niitä koskevia mahdollisia vaihtoehtoja arvioidaan valmistelun kuluessa mm. maisemaan, kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön kohdistuvien vaikutusten näkökulmasta.

Nykyiset kulttuuriperintöä koskevat tavoitteet

Valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa on kuusi tavoitekokonaisuutta ja tavoitteet on jaettu yleis- ja erityistavoitteisiin. Erityistavoitteet sitovat kaikkia kaavatasoja. Kulttuuriperintö ja -ympäristö on integroitu hyvin kaikkiin tavoitekokonaisuuksiin, erityisesti osiin *kulttuuri- ja luonnonperintö, virkistyskäyttö ja luonnonvarat sekä luonto- ja kulttuuriympäristöinä erityiset aluekokonaisuudet*. Merkityksellisiä ovat myös kokonaisuudet *eheytyvä yhdyskuntarakenne ja elinympäristön laatu sekä toimivat yhteysverkot ja energiahuolto*.

Kulttuuriperinnön näkyvyys ja vahva integrointi tavoitteisiin on ollut perusteltua. Alueidenkäytön suunnittelu on keskeinen väline aineellisen kulttuuriperintömme, myös sen aineettomien ulottuvuuksien säilymiseen, muuttumiseen ja häviämiseen liittyvien kysymysten käsittelyyn. Valtakunnallisten tavoitteiden ohella maankäyttö- ja rakennuslain osallistumista koskevilla säännöksillä on tässä keskeinen merkitys. Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ovat myös osaltaan edistäneet kansainvälisten sopimusten ja sitoumusten täytäntöönpanoa Suomessa.

VAT-päätös edellyttää viranomaisten laatimien riittävän laaja-alaiseen valmisteluun perustuvia inventointien huomioimista alueidenkäytön suunnittelussa. Näitä inventointeja

ovat valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY2009), valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (inventoinnin päivitys on juuri ollut lausunnoilla) sekä valtakunnallisesti merkittävät esihistorialliset suojelualuekokonaisuudet (Sisäasiainministeriö, kaavoitus- ja rakennusosasto, tiedotuksia 3/1983). Viime mainittu inventointi on pitkään ollut pahoin vanhentunut ja käyttökelvoton tarkoitukseensa. Arkeologisten kulttuuriympäristöjen määrittely onkin Kulttuuriympäristöstrategian 2014 – 2020 toimeenpanosuunnitelman mukaan tarkoitus aloittaa 2018. Strategian toimenpiteisiin kuuluu sitä tärkeämpänä asiana eri valtakunnallisten inventointien yhdistäminen yhdeksi koko kulttuuriympäristön kattavaksi kokonaisuudeksi (ks. toimenpiteet 20.1, 20.2 ja 20.5).

Museoviraston kanta

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ovat ohjanneet alueidenkäyttöä kestäväään suuntaan. Ne on koettu tarpeelliseksi ja toimivaksi osaksi alueidenkäytön suunnittelujärjestelmää. Tavoitteiden terävöittäminen ja uudistaminen on siitä huolimatta perustelua.

Maankäytön suunnittelussa joudutaan aina punnitsemaan ja sovittamaan yhteen keskenään ristiriitaisia elementtejä. Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden avulla voidaan jo suunnittelun varhaisessa vaiheessa hakea tasapainoa erilaisten maan- ja ympäristökäytön intressien välille. Tavoitteiden tietty sisäinen ristiriitaisuus lienee väistämätöntä, vaikka ristiriidat onkin syytä minimoida.

Tavoitteet tarjoavat mahdollisuuden turvata valtiollisten näkökohtien huomioon ottaminen keskeisimmissä asioissa. Tämä on entistä tärkeämpää tilanteessa, jossa maakuntakaavoja eikä kuntien yhteisiä yleiskaavoja enää vahvisteta ministeriötasolla.

Museovirasto pitää valtion ja samalla valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden keskeisinä näkökulmina, samalla maankäyttöä sitovina tavoitteina

- kestävyyttä eri muodoissaan (ekologinen, kulttuurinen, sosiaalinen ja taloudellinen),
- reagoimista ilmastonmuutokseen (muutoksen hidastaminen ja sen kielteisten vaikutusten vähentäminen) sekä
- olevan ympäristön näkemistä voimavarana (mm. siihen jo sitoutuneiden luonnonvarojen säilyttäminen, ympäristön kulttuuristen merkitysten hyödyntäminen, ekosysteemiajattelu).

Kullakin näistä näkökulmista on myös kulttuuriperintöön liittyvät ulottuvuutensa.

Nykyiset kulttuuriperintöä koskevat erityistavoitteet toteuttavat jo hyvin täsmällisyyttä ja konkreettisuutta, joihin uudistuksella pyritään. Rakennettua ympäristöä ja maisema-alueita koskevat tavoitteet ja niihin liittyvät inventoinnit tukevat suunnittelua ennakoivan ja vuorovaikutteisen yhteistyön välineenä. Kaavojen näkökulmasta ne ovat sekä strategisia että konkreettisia tavoitteita, erityisesti verrattuna eri tavoitekokonaisuuksien osin epämääräisiin yleistavoitteisiin.

Museovirasto ehdottaa luopumista jaottelusta yleis- ja erityistavoitteisiin. Tämä tarkoittaa pitäytymistä vain erityistavoitteisiin. Erityistavoitteiden strategisuutta ja konkreettisuutta on samalla vahvistettava.

Kulttuuriympäristö on yhä välttämätöntä sisällyttää valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin. Tavoitteita on täydennettävä Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelmassa mainitulla tavalla. Lisäksi on harkittava luontoa ja kulttuuriperintöä koskevien tavoitteiden tarkastelua yhtenä kokonaisuutena. Tämä helpottaisi ja keskittäisi tavoitteiden toimeenpanoa ja seurantaa niin valtion kuin maakuntien ja kuntien tasoilla.

Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden, laajemminkin maankäyttö- ja rakennuslain toimivuuden arviointi, edellyttää kulttuuriympäristöjen tilan seurantaa. Seurantaa on pyritty

kehittämään mutta toimivia ja kattavia, hallinnon rajat ylittäviä ratkaisuja ei ole saatu aikaan. Osana tavoitteiden uudistamista on aihetta selvittää keinoja kulttuuriympäristön seurannan parantamiseksi, myös mahdollisuuksia luonnon- ja kulttuuriympäristön yhdenmukaiseen seurantaan.

Alustavan arviointisuunnitelman mukaan arviointi kohdennetaan vaikutuksiin, joita näiden tavoitteissa ilmaistujen asioiden toteutumisella on tai olisi. Vertailukohdaksi (ve 0) on ajateltu tilanne, jossa tavoitteiden ilmaisema asiantila ei toteudu. Nollavaihtoehtoksi tulee Museoviraston käsityksen mukaan valita tilanne, jossa valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ja niiden muodostama järjestelmä säilyvät nykyisellään. Yhtenä vaihtoehtona voidaan toki tutkia myös sitä, että järjestelmän mukaiset tavoitteet eivät toteutuisi, mutta nollavaihtona tulee olla tavoitteiden ja järjestelmän nykytilan säilyminen.

Museovirasto on uudistamista käsittelevän yhteistyöryhmän käytettävissä ja osallistuu mielellään uudistuksen valmisteluun jo arvioinnin ja ehdotuksen laatimisvaiheessa.

Pääjohtaja

Juhani Kostet

Erikoistutkija

Laura Tuominen

Jakelu

Opetus- ja kulttuuriministeriö